

مرکز بین‌المللی منابع طبیعی و محیط زیست ایران
توسعه پایدار و علوم محیط زیست

پنجمین کنفرانس ملی توسعه پایدار و علوم محیط زیست
(تبریز - خرداد ۱۳۹۷)

کد اختتامی:
۰۱۲۲۰-۳۸۸۲۷

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

گردشگری اجتماع محور؛ گامی به سوی توسعه پایدار

فاطمه کاظمیه^۱، اسماء عیدی^۲

^۱ دانشیار، گروه ترویج و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز kazemiyeh@tabrizu.ac.ir

^۲ دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، گروه ترویج و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز A.Eidi@tabrizu.ac.ir

چکیده

گردشگری اجتماع محور یک مفهوم کلیدی برای پیشبرد اهداف توسعه پایدار گردشگری در مقابل گردشگری انبوه است. این رویکرد یک سناریو برد - برد برای توسعه محلی و حمایت از میراث تاریخی، فرهنگی و طبیعی می باشد که به طور کامل توسط افراد محلی شروع و مدیریت شده و بازده آن نیز مستقیماً به افراد محلی برمی گردد. هدف این مقاله، تبیین گردشگری اجتماع محور، موانع و عوامل زمینه ساز موفقیت آن با روش اسنادی و کتابخانه ای بود. براساس نتایج تحقیق، ساختار مدیریتی از بالا به پایین و تصمیم گیری مرکزی، فقدان برنامه ریزی، زیرساخت ناکافی و عدم سرمایه گذاری از جمله موانع توسعه گردشگری اجتماع محور بود. به منظور توسعه گردشگری اجتماع محور و بهره گیری از منافع آن، توانمندسازی و آموزش ساکنان محلی که مدیران واقعی در توسعه گردشگری اجتماع محور هستند در اولویت قرار دارد. در این راستا برنامه های آموزشی باید به شکل هدفمند تهیه و توسعه یابد تا دانش اساسی و مهارتی افراد ارتقا یابد. بخش دولتی می تواند در فراهم ساختن پشتیبانی مالی و فنی برای توسعه زیرساخت، سایت ها و محصولات، توسعه ظرفیت فردی و نهادی قبل از توانمندسازی افراد محلی راهگشا باشد. همچنین جهت کاربرد موفقیت آمیز این رویکرد، ایجاد یک سازمان حکمرانی گردشگری که اعضای محلی را با همدیگر متحد کرده و فرآیند تصمیم گیری اجماعی به کار برد ضرورت دارد.

واژه های کلیدی: توسعه اقتصادی پایدار، حفاظت محیطی، مشارکت

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

۱. مقدمه

رویکرد به گردشگری امروزه در اقتصاد جهانی به عنوان یک پارامتر بسیار مهم در روند پویایی اقتصاد محلی می‌باشد [۲]. این بخش به رشد اقتصادی، ایجاد شغل و محو فقر کمک کرده و درک متقابل فرهنگی و میزان بهزیستی را در جوامع افزایش می‌دهد. گردشگری همچنین به خاطر نقشی که در افزایش آگاهی درباره موضوعات زیست‌محیطی و اجتماعی - فرهنگی به ویژه تقویت غرور محلی و تفاهم بین فرهنگی دارد تحسین می‌شود [۱۶]. اما گردشگری به واسطه نقشی که در ایجاد چندین هزینه اقتصادی شامل افزایش تورم، توزیع نابرابر منافع اقتصادی پرداخت پایین و مشاغل فصلی، استفاده بی‌رویه از منابع، توسعه سریع و کوتاه مدت، افزایش هزینه زندگی، افزایش قیمت املاک و مستغلات، همچنین واگذار کردن مشاغل به خارجی‌ها دارد متهم می‌شود [۲۵]. به علاوه، گردشگری به تخریب محیط - زیست، و انحطاط فرهنگی و اجتماعی نیز متهم است [۲۶]. اگر چه اثرات مثبت گردشگری در مرکز توجه بوده است، نگرانی درباره اثرات منفی آن، به ویژه خسارت بالقوه آن بر بهزیستی جامعه محلی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه منجر به جابجایی در پارادایم - های مدیریت منابع شده است. این تغییر پارادایم‌ها با مباحث دایمی درباره منابع در حال کاهش زمین پشتیبانی شده است [۱۳] که به مفهوم پایداری، الزامات و نماگرهای پایداری، با توجه خاص به مناطق کمتر توسعه یافته و کشورهای با کمترین توسعه یافتگی انجامیده است [۲۲]; [۹].

طی دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ جامعه محلی در مرکز توسعه مناطق روستایی و توسعه نیافته قرار گرفت. به دنبال آن در انتهای دهه ۱۹۶۰ بانک جهانی و سازمان ملل، مشارکت جامعه محلی در برنامه‌های توسعه را ترویج دادند [۱۹]. در شرایطی که نقطه کانونی توسعه به سمت مشارکت جامعه محلی توجه می‌کرد، نگرانی‌های جهانی درباره مسائل اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی پدیدار شد. این قضیه منجر به پیدایش و ظهور گزارش بروتلند تحت عنوان آینده مشترک ما (کمیسون محیط زیست و توسعه جهانی ۱۹۸۷) گردید و بسیاری از پژوهشگران، کشورها و سازمان‌ها تلاش کرده‌اند تا اهداف و مقاصد توسعه پایدار را در عمل پیاده کنند. در این راستا در طول دهه ۱۹۹۰ (در کنفرانس ریو در سال ۱۹۹۲، کنفرانس دوستداران بین‌المللی طبیعت در سال ۱۹۹۹ و در بسیاری دیگر از همایش‌های بین‌المللی) کارشناسان و صاحب‌نظران کشورهای مختلف اهمیت و ضرورت توجه به عوامل پایداری در بخش گردشگری را متذکر شده و نسبت به رفع یا تعدیل عوامل ناپایداری این بخش هشدار دادند [۴].

اینک کاملاً مشخص شده است که رشد سریع و بزرگ مقیاس گردشگری انبوه، باعث اثرات منفی در مناطق کمتر توسعه یافته می‌شود که ناشی از نبود منابع (مالی، انسانی، مهارت، تجربه) و زیرساخت‌ها بوده است. بنابراین، نشت‌های اقتصادی که به چندین شیوه مختلف رخ می‌دهد، توسعه را متوقف می‌سازد. نشت اقتصادی به علت سرمایه‌گذاری سنگین سرمایه‌گذاران بیرونی رخ می‌دهد. به علاوه، احتمال تغییر سریع در هنجارهای اجتماعی، ارزش‌های فرهنگی، آلودگی، و تخریب محیط زیست وجود دارد. برای اینکه منافع مثبت بلندمدت گردشگری در مناطق کمتر توسعه یافته رخ دهد توصیه می‌شود توسعه گردشگری به آهستگی صورت گیرد تا به جامعه محلی اجازه یادگیری، بسط تجربه، سرمایه، دانش و کاردانی را بدهد و تعدیل‌های ضروری انجام شود تا در امتداد با رشد گردشگری رشد یابد. گردشگری پایدار با چنین توسعه سالمی امکان تحقق دارد [۵]. گردشگری پایدار مستلزم اقدامات سالم بوم‌شناختی، بدون وارد کردن هیچ خسارتی به محیط زیست، عمدتاً شامل توسعه و عمران کوچک مقیاس مبتنی بر جامعه محلی است که افراد محلی را استثمار نکند بلکه میراث فرهنگی و بهزیستی اقتصادی آنها را حفظ نماید.

۲. روش تحقیق

این پژوهش از نظر ماهیت مروری است که با استفاده از مرور منابع علمی و به کارگیری پایگاه داده‌های اینترنتی به بررسی موضوع پرداخته است.

۳. پیدایش گردشگری اجتماع محور

اگرچه گردشگری پایدار باعث ترویج مشارکت جامعه محلی، حمایت، و بهبود کیفیت زندگی برای همه می‌شود [۱۸]; [۶]، اما رویکرد بالا به پایین آن در توزیع توانمندسازی به ذینفعان به عنوان مانعی برای مشارکت همکاری جویانه جامعه ملاحظه می‌گردد [۱۹]; [۸].

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

کد اختتامی:
۱۲۲۰-۳۸۸۲۷

مشارکت مردم تا حد زیادی با توجه به ساختار قدرت و توزیع قدرت بین اعضای جامعه تعیین می‌شود، بنابراین موفقیت هرگونه تلاش برای کاهش فقر به چارچوب نهادی، حقوقی و سیاسی موجود وابسته است. مدلی جدید که در اهداف پایداری اشتراک دارد با عنوان «گردشگری اجتماع - محور» در میانه دهه ۱۹۹۰ محبوبیت یافت، که با برعکس کردن رویکرد توسعه به شکل از پایین به بالا، تلاش می‌کند تا مشارکت واقعی و همه‌جانبه جامعه محلی را در همه سطوح توسعه فراهم سازد. گردشگری اجتماع محور نوعی از گردشگری است که توسط جامعه محلی و برای جامعه محلی برنامه‌ریزی شده، توسعه یافته، به مالکیت درآمده و مدیریت می‌شود و با تصمیم‌گیری، مسئولیت‌پذیری، دسترسی، مالکیت منافع جمعی هدایت می‌شود [۱۲]. این نوع از گردشگری اغلب در تباین با گردشگری انبوه و بزرگ مقیاسی است که تنها توسط شرکت‌ها و سازمان‌های مرتبط با گردشگری اداره و کنترل می‌شود و بهره‌ی اقتصادی محدودی برای جامعه - ی میزبان در بر دارد [۳]. در گردشگری انبوه، جوامع محلی در کارهای سطح پایین و با درآمد ناچیزی به کار گماشته می‌شوند؛ اما در گردشگری جامعه محور، توسعه گردشگری محلی به‌طور خلاقانه، توسط افراد و گروه‌های مختلف جامعه محلی، مالکان کسب‌وکارهای کوچک و انجمن‌های محلی انجام می‌پذیرد [۱۰]. در این نوع از گردشگری، توسعه گردشگری مناسب تنها از طریق مشارکت جامعه و همکاری ذی‌نفعان امکان‌پذیر است [۲۸]. جنبه‌ی مهمی که در تمام تعاریفی که از گردشگری جامعه محور ارائه شده است وجود دارد، این است که در این نوع از گردشگری کنترل و همچنین سهم زیادی از منافع گردشگری باید متعلق به جامعه محلی باشد [۷]. با وجود تعاریف مختلفی که از گردشگری اجتماع محور وجود دارد، همه آن‌ها نقاط مشترکی دارد؛ از جمله:

- این نوع گردشگری بر کنترل جامعه محلی بر توسعه تمرکز دارد.
- جامعه محلی باید در فرآیندهای برنامه‌ریزی و مدیریت مشارکت داده شوند.
- منافع حاصل از گردشگری باید بطور عادلانه میان جامعه توزیع شود.
- روابط متقابل بین میهمان و میزبان باید تقویت شود. از این رو، گردشگری جامعه محور نوعی توسعه گردشگری نیز محسوب می‌شود.

این نوع گردشگری یک مبادله برد - برد بین میزبان و میهمان تصور می‌گردد. میهمانان از کشف میراث طبیعی و فرهنگی و خردمندی مردم مقصد لذت برده و ارضا می‌شوند در صورتی که میزبانان از میراث طبیعی و فرهنگی و خردمندی خودآگاهی یافته و افتخار بیشتری کسب می‌کنند و منبع بهزیستی اقتصادی و اجتماعی آنها هم به حساب می‌آید. اگرچه هدف گردشگری اجتماع محور در حفظ میراث طبیعی و فرهنگی، در عین حال که شرایط اقتصادی و اجتماعی را برای افراد محلی بهبود می‌بخشد اما با سایر مدل‌های توسعه گردشگری پایدار شباهت دارد و در اولیاتی که به ساکنان محلی برای کنترل و قدرت تعریف کردن جهت توسعه می‌دهد یگانه است. پایداری همچنین همه سیاست‌ها و اقدامات را در گردشگری اجتماع محور هدایت می‌کند؛ اما تفاوت در رویکرد پایین به بالای گردشگری اجتماع محور در ترسیم و اجرای برنامه‌های توسعه گردشگری است.

۴. اهداف و ویژگی‌های گردشگری اجتماع محور

اهداف گردشگری جامعه محور شامل ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و حفاظتی می‌شود. از منظر سیاسی، جامعه باید قدرت تصمیم‌گیری و اعمال کنترل بر سرعت و مسیر توسعه را داشته باشد. از منظر اقتصادی منافع اقتصادی حاصل از این نوع گردشگری و فرصت‌های شغلی ایجاد شده باید به‌طور عادلانه میان جامعه توزیع شود. از منظر اجتماعی - فرهنگی، باید منجر به حفظ ارزش‌ها و سنت‌های فرهنگی شده و انسجام و همکاری را در جامعه تقویت کرده و منجر به افزایش اعتماد به نفس و غرور جامعه شود. حفاظت از منابع طبیعی نیز از دیگر اهداف اساسی توسعه گردشگری اجتماع محور است [۱۱]؛ شکل (۱).

مرکز بین‌المللی منابع طبیعی و محیط زیست ایران
توسعه پایدار و علوم محیط زیست

پنجمین کنفرانس ملی توسعه پایدار و علوم محیط زیست ایران
(پنجمین، تهران)

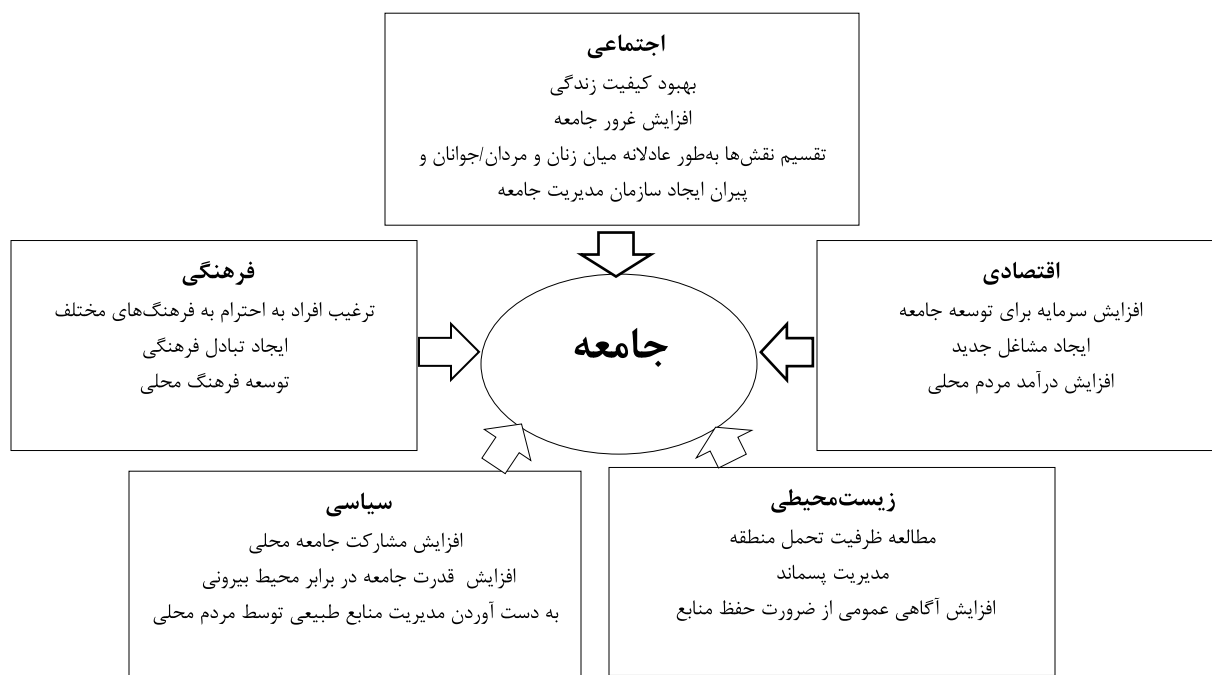

کد اختتامی:
۰۱۲۰-۳۸۸۲۷

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

شکل (۱) - اهداف گردشگری اجتماع محور

ماخذ: سوانسری، ۲۰۰۳: ۲۱

از آنجا که گردشگری اجتماع محور در ابتدا به عنوان یک ابزار توسعه اقتصادی برای مکان‌های کمتر توسعه‌یافته مفهوم‌سازی شده بود، توصیفاتی که از گروه‌های هدف می‌شد طبیعتاً شامل مردم مناطق دورافتاده، روستایی، محروم، در حاشیه، ستم‌دیده، توسعه‌نیافته، فقیر، بومی، اقلیت قومی و مردم شهرهای کوچک بود. این جوامع احتمالاً یک نظام اقتصادی سنتی، مشارکتی یا کشاورزی دارند که در آن، کار، کالاها و خدمات، استفاده و مبادله منابع در الگوهای کاملاً تثبیت شده طولانی جای می‌گیرد که با سنت شکل گرفته است. استاندارد زندگی، رفتار و روابط اقتصادی به شکل ایستا بوده و بنابراین بدون تحرک یا تغییر مالی یا شغلی زیاد، قابل پیش‌بینی هستند. معمولاً منافع جامعه محلی مقدم بر منافع فردی است. تولید و توزیع کالاها تا حدودی با ترکیب مشارکت عمومی انجام می‌شود، با این انتظار که عایدات در ازای کار و زحمت آنها تقسیم شود. این یک مزیت بالقوه برای اجرای گردشگری اجتماع محور است چون که جامعه محلی برای اجرای موفقیت‌آمیز گردشگری اجتماع محور الزام دارد. اما به محض اینکه توسعه گردشگری به راه افتاد، محلی‌ها شاید در گذار از اقتصاد کشاورزی به تولید خدمات با موانعی برخورد کنند، که فرایندهای تغییر در تولید و مصرف را با جهش از صنعتی شدن طی می‌کنند [۱۷]. بنابراین بسیار حیاتی است توسعه گردشگری را ساده نگه داشته و گردشگری اجتماع محور را بر نظام‌های دانشی موجود، سبک زندگی و روال‌های سنتی، سرمایه، مهارت، دارایی‌های فرهنگی و محیط‌زیستی و جاذبه‌های موجود بنا گذاشته به طوری که افراد محلی کنار گذاشته نشوند.

مقاصد معمول گردشگری اجتماع محور مستلزم فرهنگ‌ها و محیط‌های غیرغربی شده هستند که سبک زندگی محلی، فولکلور، فرهنگ، پوشاک، رقص و موسیقی، غذا و نوشیدنی و محیط طبیعی پیرامونی، محصولات گردشگری اجتماع محور می‌شوند. جدول (۱) انواع رایج محصولات گردشگری اجتماع محور را به عنوان جاذبه‌ها و فعالیت‌ها برای بازدیدکنندگان نشان می‌دهد [۱].

توسعه پایدار در علوم کشاورزی،
منابع طبیعی و محیط زیست ایران5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

جدول (۱)- انواع متداول محصولات گردشگری اجتماع محور به عنوان جاذبه‌ها و فعالیت‌ها برای بازدیدکنندگان

فعالیت واحد یا اشیا کارهای	تورهای فرهنگی / پیاده‌روی / بازدید / رویداد / کلاس	طبیعت / حیات وحش / فعالیت‌های	سایت‌های شاخص
روزانه / تولید / محصولات	هوای آزاد		
موسیقی محلی	تورهای روستایی	تماشای حیوانات	چشمه‌های آبگرم
رقص محلی	تورهای کشاورزی	گیاهان دارویی و دمنوش‌ها	آبشارها
کارهای دستی	تورهای تاریخی	سafari	جنگل‌ها
قصه‌گویی	تورهای آشپزی	فعالیت‌های سنتی	دریاچه / رودخانه
آشپزی	یادگیری زبان	کمپ	سایت‌های باستانی
صنایع دستی	راهپیمایی و کوهنوردی در نقاط طبیعی محلی	ورزش‌های سنتی	تاسیسات تولید

منبع: خیرخواهان، ۱۳۹۳.

این محصولات که اغلب ساده و سنتی هستند یک جاذبه برای مصرف‌کنندگان ایده‌آل گردشگری اجتماع محور تشکیل می‌دهند. این عناصر محلی بدیع، متفاوت، شادی‌آور، لذت‌بخش و غنی‌کننده اوقات هستند و به ویژه وقتی با شور و حال اصیل، گرمی و پذیرایی میزبانان همراه می‌شوند فضای اجتماعی یگانه‌ای برای ابراز و تبادل بین فرهنگی ایجاد می‌کنند. اما برخی اوقات افراد محلی جنبه‌هایی از سبک زندگی خود را به عنوان نقطه ضعف، عقب‌مانده یا نامطبوع تلقی می‌کنند به جای اینکه برایشان جذاب باشد. به همین جهت لازم است با افزایش آگاهی جامعه محلی درباره هویت فرهنگی، افتخار، اعتماد به نفس و حس کنترل، به علاوه ارائه مهارت‌های جدید و توانایی برخورد با بیگانگان، ظرفیت‌سازی کاملاً ساختارمند و هدفمند برای توانمندسازی آنها صورت بگیرد. گردشگری اجتماع محور منحصر به کشورهای در حال توسعه یا کمتر توسعه‌یافته نیست. از آنجا که اعتقاد بر این است که مشارکت جامعه محلی، میزان پشتیبانی جامعه محلی از توسعه گردشگری را بیشتر می‌کند، گردشگری اجتماع محور در مناطق توسعه‌یافته نیز به عنوان یک رویکرد توسعه گردشگری برگزیده شده است.

۵. منافع گردشگری اجتماع محور

گردشگری اجتماع محور به دلیل اهداف آن که شامل توانمندسازی و مالکیت جامعه محلی، توسعه اجتماعی و اقتصادی، حفظ منابع طبیعی و فرهنگی، و تجربه بازدیدکننده با کیفیت بواسطه ادغام همه ذینفعان در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری با هدف خلق منابع برای جامعه محلی است، از سوی سازمان‌های بین‌المللی متفاوت پشتیبانی شده است [۲۷]. گردشگری اجتماع محور علاوه بر حمایت جامعه محلی در برابر نفوذ فراگیر جهانی شدن، به بهزیستی ساکنان محلی از طریق توسعه زیرساخت‌ها (شبکه‌های حمل و نقل، آب، برق و ارتباطات) و ابرساخت‌ها (ساختار حقوقی و نهادی سلامت، ایمنی، امنیت، حقوق مدنی، نگهداری محیطی، میراث و فرهنگ) کمک می‌کند که نیازهای اساسی را برای نه تنها لذت بردن گردشگران بلکه همچنین محلی‌ها تضمین می‌نماید [۲۴].

این نوع گردشگری منابع معیشتی و فرصت‌های کسب درآمدی را فراهم ساخته، گسترش داده و بهبود می‌بخشد که اغلب زمان‌ها از این درآمد برای مواد اساسی زندگی، آموزش، مراقبت درمانی و پوشاک و ساختن خانه‌ها استفاده می‌شود [۲۰]. فرایند توسعه مشارکتی گردشگری اجتماع محور با ایجاد مهارت‌ها، دانش و اعتماد مورد نیاز برای کنترل بر زمین و منابع، بهره‌برداری از پتانسیل جوامع محلی و هدایت توسعه گردشگری به سمت آنها، اعضای جامعه محلی را توانمند می‌سازد. گردشگری اجتماع محور همکاری و مشارکت جامعه محلی را برانگیخته، نقش‌های جدیدی فراهم کرده و صدای جوانان بدون مهارت، زنان، سالمندان، بومی‌ها، حاشیه‌نشین‌ها، غیرفردستان، فقرا و گروه‌های اقلیت محروم را تقویت می‌کند. مشارکت همه‌جانبه جامعه محلی در برنامه‌ریزی گردشگری منجر به تصمیم‌گیری مشارکتی، توزیع عادلانه منابع، اجماع بر سر جهت‌گیری جامعه، سهیم کردن جامعه محلی درباره دارایی‌ها و مسائل محلی می‌شود [۱۵]; [۱۴].

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

جدول (۲) - منافع حاصل از گردشگری اجتماع محور

منافع اقتصادی	منافع زیست محیطی	منافع اجتماعی - فرهنگی
افزایش درآمد محلی و اشتغال بهبود زیرساخت ها خلق بازار برای محصولات و خدمات	نگهداری از منابع طبیعی محلی استفاده و توسعه پایدار محیط های سرمایه طبیعی حساس استفاده از دامنه گسترده منابع به جای وابستگی شدید به یک منبع	ارتقای سرمایه انسانی حکمرانی خوب توسعه و ارتقای هویت جامعه محلی
کمک به توسعه متوازن افزایش جریان منابع به سمت ابتکار عمل توسعه ای در سطح محلی	تشویق استفاده غیرمصرفی از منابع طبیعی افزایش آگاهی محیط زیستی در سطوح ملی و محلی	افزایش کیفیت زندگی محلی حفظ و ترویج فرهنگ محلی
محو فقر	بهبود درک از رابطه بین محیط زیست و توسعه اقتصادی پایدار	بهبود روابط بین فرهنگی و درون فرهنگی

منبع: کرمی، ۱۳۹۱

۶. موانع و عوامل زمینه ساز موفقیت گردشگری جامعه محور

اگر گردشگری اجتماع محور به نحو مناسبی بکار گرفته شود یک انتخاب توسعه راهبردی برای کشورها و به ویژه از نوع در حال توسعه خواهد بود. در این راستا هر جامعه ای، با منابع، ویژگی ها، فرهنگ، نقاط قوت و ضعف یکتای خود نیازمند شناسایی فرصت های این رویکرد است. در ادامه خلاصه ای از موانع و عوامل زمینه ساز موفقیت گردشگری جامعه محور آورده شده است جدول (۳).

جدول (۳) - موانع و عوامل زمینه ساز موفقیت گردشگری جامعه محور

شرایط مهیا در توسعه گردشگری جامعه محور	موانع بر سر راه توسعه گردشگری جامعه محور
جامعه بسیار منسجم و متحد است	بنگاه ها و بنیادهای جامعه و سازمان های جوانان، زنان و مردان از هم گسیخته و نامنسجم است.
اعضای جامعه به شکل گسترده در فرآیند تصمیم گیری و مدیریت مالی پیرامون گردشگری جامعه محور دخیل هستند.	تصمیم گیری در دست افراد قدرتمند (معمولا مردان) است و منافع به شکل عادلانه ای تقسیم نمی شود.
مالکیت زمین و دیگر منابع شفاف است	نزاع و مشاجره بر سر منابع شایع و تکراری است
رویکرد پایین به بالا در جامعه در همه ابعاد از جمله طراحی امکانات، تصمیم گیری و ساختار مدیریت لحاظ می شود.	ساختار مدیریتی و تصمیم گیری مرکزی و از بالا به پایین و به وسیله یک شخص خارجی اداره می شود و یک نگرش محلی معمولا مالی است.
تصمیمات گرفته شده از سوی جامعه در گردشگری جامعه محور بر اساس دانش و آگاهی از اثرات، گزینه ها، ریسک و نتایج و پیامدهاست.	هیچ تصمیم گیری محلی وجود ندارد و یا با توجه به اطلاعات محدود و بدون توجه به دیگر گزینه ها صورت می گیرد
سطح بالای مشارکت	مشارکت ضعیف و رو به افول است
انگیزه و محرک تنها درآمدزایی نیست بلکه حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی و تبادلات بین فرهنگی را نیز شامل می شود	انگیزه و محرک تنها مادی است
فعالیت از سوی مکانیزم های بازاریابی مناسب حمایت می شوند.	بازاریابی ناکافی یا بازاریابی نامناسب و اشتباه است
برنامه قوی برای افزایش و یا محدود کردن تعداد بازدیدکنندگان با توجه به ظرفیت تحمل محیط و منطقه و جلوگیری از اثرات سوء وارده بر آنها است	فقدان برنامه ریزی برای آینده
مشارکت فعال با سازمان های مردم نهاد محلی، گروه های دولتی مربوطه و دیگر حامیان	بنا نهادن براساس مکانیزم های سرمایه گذاری خارجی
رویکردها با توجه به شرایط موجود و ویژگی های محل بوده و فقط الگوبرداری صرف از دیگر مناطق نیست	اجرای گردشگری جامعه محور به عنوان یک الگوی مناسب برای همه مناطق دیده می شود
گردشگری جامعه محور جزئی از یک استراتژی توسعه جامعه وسیع تر و فراگیرتر است	گردشگری جامعه محور به عنوان چاره ای سریع برای برون رفت از چرخه فقر قلمداد شود
آموزش بازدیدکنندگان در رابطه با فرهنگ و منابع موجود پیوند خورده است	هیچ تلاشی در جهت آموزش گردشگران در خصوص جنبه های خاص میزبان فرهنگی و طبیعی محلی صورت نمی گیرد در نتیجه هیچ احساسی راجع به خاص بودن مکان وجود ندارد
زیرساخت مناسبی برای دسترسی به محصولات وجود دارد	زیرساخت ها ناکافی بوده و هیچ توان بالقوه ای برای سرمایه گذاری وجود ندارد.

توسعه پایدار در علوم کشاورزی،
منابع طبیعی و محیط زیست ایران5th
National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

کد اختتامی:
۳۸۸۲۷-۱۲۲۰

۷. نتیجه گیری

گردشگری اجتماع محور یک مفهوم کلیدی برای پیشبرد اهداف توسعه پایدار گردشگری در مقابل گردشگری انبوه است. این رویکرد یک سناریو برد - برد برای توسعه محلی و حمایت از میراث تاریخی، فرهنگی و طبیعی می باشد که به طور کامل توسط افراد محلی شروع و مدیریت شده و بازده آن نیز مستقیماً به افراد محلی برمی گردد. گردشگری اجتماع محور با اصول و فوایدی که دارد یک رویکرد کل نگر به توسعه جوامع ارائه می دهد که به سمت هر دو کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه هدف گذاری شده است. به ویژه پتانسیل بالایی برای مناطق توسعه نیافته با جوامع حاشیه ای و محروم شده دارد. در ایران نیز به دلیل فراوانی دارایی های گردشگری، فرهنگ، هنر، موسیقی، چشم انداز طبیعی و حیات وحش یکتا، روستاهای هدف گردشگری، نیروی کار بهره برداری نشده (به ویژه گروه های جوانان و زنان)، شرایط آماده و مستعد مناطق گردشگری پذیر برای عمران و آبادانی می تواند بکار گرفته شود. البته توسعه گردشگری اجتماع محور مستلزم کاربرد با احتیاط در ابتدا است و نیازمند تحلیل وضعیت، ارزیابی و انجام مطالعات در این زمینه می باشد تا محدودیت ها و چالش های موجود منجر به شکست، و اتلاف منابع کمیاب نگردد.

برای کاربردهای موفقیت آمیز این رویکرد در وهله ی نخست دولت، سازمان های دولتی، آژانس ها، سازمان های غیردولتی همچنین سازمان های کمک کننده نقش اساسی در تسهیل و سرعت بخشی به ابتکار عمل های گردشگری اجتماع محور ایفا می کنند. لذا دولت با فراهم سازی چارچوب سیاست گذاری ملی می تواند حکمرانی خوب را با برنامه ریزی، تصمیم گیری، سرمایه گذاری و مالکیت مشارکتی و فراگیر، توانمندسازی جامعه محلی و توزیع عادلانه منافع تسهیل کند. همچنین بخش دولتی می تواند در فراهم ساختن پشتیبانی مالی و فنی برای توسعه زیرساخت، سایت ها و محصولات، توسعه ظرفیت فردی و نهادی قبل از توانمندسازی افراد محلی راهگشا باشد. ساکنان محلی مدیران واقعی در توسعه گردشگری اجتماع محور هستند که نیاز به مهارت ها، دانش، تجربه و آموزش دارند تا به اهداف واقعی گردشگری اجتماع محور دست یابند. در این راستا برنامه های آموزشی باید به شکل هدفمند تهیه و توسعه یابد تا هم دانش اساسی (از قبیل سواد، ایمنی، سلامت و بهداشت و غیره) و مهارتی (مثل کارآفرینی گردشگری، خدمات، زبان خارجی و غیره) افراد ارتقا یابد. تاسیس سازمان های تصمیم گیری متشکل از دولت ها، آژانس های غیردولتی، نهادهای خصوصی و مهم تر از همه جوامع محلی بسیار مهم است. یک سازمان حکمرانی گردشگری که اعضای محلی را با همدیگر متحد کرده و یک فرایند تصمیم گیری اجماعی به کار می برد، نه تنها حکمرانی گردشگری را بهبود خواهد بخشید بلکه در پایداری تصمیمات گرفته شده نیز کمک دهنده خواهد بود.

این رویکرد بهترین ابزار برای دستیابی به توسعه پایدار و مناسب ترین برنامه برای توسعه گردشگری است. اگر توسعه ی گردشگری با امیال و اهداف اجتماع محلی سازگار نباشد، ممکن است تنش هایی به وجود آید که در نهایت به رکود گردشگری منجر می شود. مشارکت جامعه در فرایند برنامه ریزی و توسعه گردشگری موجب کاهش مخالفت ساکنان با توسعه گردشگری می شود و از این طریق موجب انتقال تجربه ی مثبت بر گردشگران خواهد شد و رضایت گردشگران افزایش می یابد. همچنین مشارکت مردم محلی در مدیریت گردشگری موجب علاقه ی بیشتر آنان به گردشگری شده و ورود گردشگران را تسهیل نموده و می تواند مزایای اقتصادی فراوانی همچون اشتغال، کسب درآمد بیشتر و ایجاد کسب و کارهای جدید، برای جامعه محلی به همراه داشته باشد. از طرفی مشارکت عمومی به عنوان نیروی محرک در راستای حفاظت از محیط طبیعی و فرهنگی جامعه میزبان نیز عمل می کند.

۸. منابع

- [۱] خیرخواهان، ج. (۱۳۹۳). گردشگری اجتماع محور. انتشارات دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- [۲] ریاحی، و.، رفیعی، م. و احمدی، ع. (۱۳۹۵). تحلیل و ارزیابی شاخص های پایداری گردشگری روستایی با استفاده از روش های تحلیل تصمیم گیری چند معیاره موردی (روستاهای شهرستان طالقان)، گردشگری و توسعه، ۵ (۱): ۱۴۸-۱۶۱.
- [۳] کرمی، م. (۱۳۹۱). سنجش پایداری گردشگری از نگاه جامعه محلی مطالعه موردی: شهر نیاسر. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)، ۱۲ (۲۵): ۳۱-۵۵.
- [۴] مهدوی، د. (۱۳۹۰). ارزیابی پایداری توسعه گردشگری روستایی در ایران (مطالعه موردی: روستاهای تاریخی- فرهنگی ایران). رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

[۵] Aronsson, L. (۲۰۰۰). The Development of Sustainable Tourism. London and New York: Continuum.

کد اختتامی:
۰۱۲۰-۳۸۸۲۷

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

- [۶] France, L. (۱۹۹۸). Local participation in tourism in the West Indian Islands. In Laws, E. Faulkner, B. and Moscardo, G. (Eds.), Embracing and managing change in tourism (pp. ۲۲۳-۲۲۴). London: Routledge.
- [۷] George, B. Nedelea, A. and Antony, M. (۲۰۰۸). The Business of Community-Based Tourism: A MultiStakeholder Approach. Tourism Issues, ۳, ۱-۱۹.
- [۸] Goodwin, H. and Santilli, R. (۲۰۰۹). Community-based tourism: A success? <http://www.andamandiscoveries.com/press/pressharoldgoodwin.pdf>.
- [۹] Hall, C.M. (۲۰۰۰). Tourism planning: Policies, processes and relationships. Harlow, UK: Prentice Hall.
- [۱۰] Hatton, M. J. (۱۹۹۹). Community-Based Tourism in the Asia Pacific (Vol. ۹۹). Canada, Toronto: School of Media Studies at Humber College.
- [۱۱] Kontogeorgopoulos, N. (۲۰۰۵). Community-based ecotourism in Phuket and Ao Phangnga, Thailand: Partial victories and bittersweet remedies. Journal of Sustainable Tourism, ۱۳(۱), ۴-۲۳.
- [۱۲] Lukhele, S. E. (۲۰۱۳). An Investigation into Operational Challenges of Community-based Tourism in Swaziland. Unpublished master's thesis, University of Johannesburg, South Africa
- [۱۳] Meadows, D.H. Meadows, D.L. Randers, J. and Behrens III, W.W. (۱۹۷۲). The Limits to Growth. New York: Universe Books.
- [۱۴] Medeiros de Araujo, L. M. and Bramwell, B. (۱۹۹۹). Stakeholder assessment and collaborative tourism planning: The case of Brazil's costa dourada project. Journal of Sustainable Tourism, ۷(۳-۴): ۳۵۶-۳۷۸
- [۱۵] Okazaki, E. (۲۰۰۸). A community-based tourism model: Its conception and use. Journal of Sustainable Tourism, ۱۶(۵): ۵۱۱-۵۲۹.
- [۱۶] Pearce, P. L. Moscardo, G. and Ross, G. F. (۱۹۹۶). Tourism Community Relationships. Oxford: Pergamon
- [۱۷] Pinel, D.D. (۲۰۱۳). Create a good fit: A community-based Tourism Planning Model. Last viewed on ۰۳/۰۵/۲۰۱۳, on the WWW: <http://nsgl.gso.uri.edu/washu/washuw۹۹۰۰۳/۲۸-Pinel.pdf>
- [۱۸] Roseland, M. (۲۰۰۵). Towards sustainable communities: Resources for citizen and their governments. Gabriola Island: New Society Publishers.
- [۱۹] Sebele, L.S. (۲۰۱۰). Community-based tourism ventures, benefits and challenges: Khama rhino sanctuary trust, central district, Botswana. Tourism Management, ۳۱(۱): ۱۳۶۱-۱۴۶.
- [۲۰] SNV Stichting Nederlandse Vrijwilligers (Netherlands Development Organization). (۲۰۰۱). Community-based Tourism in Botswana- The SNV experience in three communitybased tourism projects.
- [۲۱] Stabler, M. J.(ed). (۱۹۹۷). Tourism and Sustainability: Principles to Practice. New York: CAB International.
- [۲۲] Stone, L.S. and Stone, T.M. (۲۰۱۱). Community-based tourism enterprises: challenges and prospects for community participation; Khama Rhino Sanctuary Trust, Botswana, Journal of Sustainable Tourism, ۱۹(۱): ۹۷-۱۱۴.
- [۲۳] Suansri, P. (۲۰۰۳). Community based tourism handbook. Bangkok: Responsible Ecological Social Tour.
- [۲۴] Thailand Community Based Tourism Institute (CBT-I). (۲۰۱۳). Last viewed on ۰۳/۰۵/۲۰۱۳, on the WWW: www.cbt-i.org.
- [۲۵] Wall, G. and Mathieson, A. (۲۰۰۶). Tourism: Change, Impacts and Opportunities, Harlow: Pearson Education.
- [۲۶] Weaver, D. (۲۰۰۶). Sustainable Tourism: Theory and Practice, Elsevier ButterworthHeinemann Oxford.
- [۲۷] World Bank. (۲۰۱۳). Regional study on community based tourism in the Caucasus.

مرکز بین‌المللی توسعه پایدار
توسعه پایدار و علوم محیط زیست

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پس از آزمون علمی و ادبی در مرحله اول
(مجموعه: پژوهش)

کد اختتامی:
۰۱۲۲۰-۳۸۸۲۷

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th

National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

- [۲۸] Yang, J. Ryan, C. and Zhang, L. (۲۰۱۳). Social Conflicts in communities Impacted by Tourism.
Journal of Tourism Management, ۳۵, ۸۲-۹۳.